

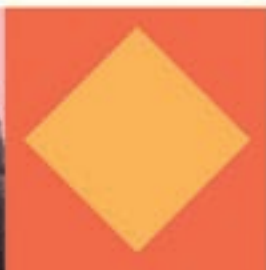
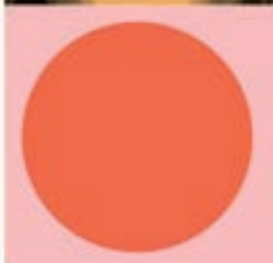
Ramon
Solsona

**DONES
MIGPARTIDES**

*Trenta narradores
entre la il·lusió
republicana, la derrota
i el redreçament*

**PREMI CARLES RAHOLA
D'ASSAIG 2025**

PòRTIC

Ramon Solsona

Dones migpartides

Trenta narradores entre la il·lusió republicana,
la derrota i el redreçament

Premi Carles Rahola d'assaig 2025

Pròleg de Montserrat Bacardí

PàRTIC

Un jurat format per Francesc-Marc Álvaro, Mita Casacuberta, Míriam Díez-Bosch, Josep Lluch, Joaquim Nadal i Joaquim Maria Puigvert ha concedit a aquesta obra el 46è premi Carles Rahola d'assaig.

Primera edició: setembre del 2025

© Ramon Solsona, 2025

Per mediació de MB Agencia Literaria, S.L.

© del pròleg: Montserrat Bacardí, 2025

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-610-1

Dipòsit legal: B. 16.012-2025

Fotocomposició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

TAULA

Les dones i els llibres... i el feixisme, <i>per Montserrat Bacardí</i>	11
1. Dones migpartides.	19
2. Maria Teresa Vernet. La primera	34
3. Carme Montoriol. La més preparada	47
4. Rosa Maria Arquimbau. <i>À la garçonne</i>	58
5. Aurora Bertrana. Si visc és per escriure	71
6. Mercè Rodoreda. Diamant.	86
7. Anna Murià. Amor, desig, pensament	98
8. Maria Verger. Esbós mallorquí	109
9. Elvira Augusta Lewi. Embolcallada en la boira ...	124
10. Un alçament de llum en la tenebra	131
11. Cèlia Suñol. Primera part, primer premi, primer oblit.	145
12. Maria Dolors Orriols. Obstinada.	158
13. Carme Nicolau, Cecília A. Màntua. Dones de ràdio	170
14. Interludi valencià amb llàgrimes als ulls.	185
15. Beatriu Civera, Maria Ibars, Maria Beneyto. La travessia del desert	197

16. Concepció M. Maluquer. Una cullereta en una mà i a l'altra un llapis.	213
17. Maria Àngels Vayreda, Mercè Linyan, Ramona Via. El club de les novel·listes solitàries.	227
18. Laura Masip, Carme Ribé. Llabor latent.	248
19. Maria Castanyer, Maria Assumpció Soler Font. Girona, connexió París.	265
20. Maria Aurèlia Capmany. Felicitat era una dona.	278
21. Com si fos un país normal.	290
22. Teresa Pàmies. Començar tard i no parar.	301
23. Roser Cardús. Precocitat i tardança.	314
24. Carmelina Sánchez-Cutillas. Burgesa i rebel.	325
25. Teresa Juvé. Una dona d'acció.	338
26. Joana Raspall. L'amor en caps de sabates.	344
27. Generació sacrificada. Unes quantes conclusions.	358
Índex onomàstic.	373

DONES MIGPARTIDES

Fins als vint anys, Albina Francitorra (1912-2013) va publicar articles i contes a la premsa. Quan el 1932 es va casar amb l'advocat i escriptor Tomàs Roig, ell va deixar les coses clares: «En aquesta casa, amb un que escrigui n'hi ha prou». Un, no una. Així, mentre ella es dedicava a tenir set fills —entre els quals l'escriptora Montserrat Roig—, el marit no va parar d'escriure contes, novel·les, poesies, assajos, biografies i obres de teatre. Això no és anècdota, sinó que té un valor de categoria.

La invisibilització de la literatura escrita per dones començava amb aquest repartiment desigual de papers, continuava amb les dificultats per accedir al món editorial i donar-se a conèixer, xocava amb un cànon fet de barbes i bigotis i culminava amb un oblit quasi instantani. Avui, quan les dones no han de demanar permís a ningú per escriure, es fa sentir el batec de les escriptores que van quedar sepultades per capes de desmemòria. En aquest llibre n'hi bateguen unes quantes.

El meu interès per novel·les d'autores catalanes del segle passat ve de la publicació d'*El riu i els inconscients* (Adesiara), de Maria Dolors Orriols, editada i prologada per Mont-

serrat Bacardí. Vaig tenir ocasió de saludar aquesta estudianta de la literatura catalana i agrair-li que m'hagués fet conèixer una autora tan interessant com desconeguda. Llavors jo no sospitava que aquella lectura portaria cua. Primer vaig llegir altres llibres d'Orriols i un parell de novel·les de Concepció G. Maluquer que em va recomanar la bona amiga Maria Barbal. Després, com qui agafa una cirera d'un cistell i n'acaba traient un enfilall, vaig descobrir més obres i més escriptors de les quals no sabia res o gairebé res. Ha estat una febre sobtada que m'ha dut a buscar dades i a comprar llibres de segona mà que he llegit amb tanta fruïció com estupor: com pot ser que tantes novel·les, algunes de molt bones, dormin a les golfes de l'oblit?, com pot ser que hi hagi tantes autores desconegudes?

Les anomeno escriptors migpartides perquè van gaudir de la llibertat i dels avenços de la República fins que va esclatar la guerra i tot es va capgirar definitivament amb la instauració d'un règim despòtic. L'excepcional floescència de la literatura catalana dels anys trenta va quedar estroncada de cop i volta pel feixisme. La història va quedar migpartida i el país, seccionat. Les persones, perseguides a sang i a foc. La llengua i la cultura, trossejades. Algunes escriptors havien començat a publicar abans de la guerra, d'altres no van ser-hi a temps o eren massa joves i van passar penes i treballs per poder escriure en català durant el franquisme.

El canvi va ser cruel. La postguerra va ser dramàtica. Homes i dones van patir persecució i exili i, si em fixo més en elles, és perquè durant la República aquell esplet de dones, la majoria joves i agosarades, havia trencat el famós sostre de vidre exercint ocupacions tradicionalment masculines i lliurant-se a tots els vessants de la creació. Després, el sol fet de ser dones les obligava a viure sota un sostre de

formigó. Escriure en català, publicar una novel·la va esdevenir una quimera i fins una temeritat. Però el problema més gros no era aquest, sinó viure.

L'enigma Arquimbau és el títol d'un llibre de Julià Guillamon sobre aquesta escriptora molt coneguda abans de la guerra i retornada a la novel·la dècades més tard convertida en una mena de novellista anònima sense currículum narratiu, periodístic i teatral. He pensat moltes vegades en aquest llibre de Guillamon, perquè en la meua recerca em delia per penetrar en l'enigma Maria Verger, l'enigma Cecília A. Màntua, l'enigma Maria Castanyer, l'enigma Roser Cardús, l'enigma Mercè Linyan, l'enigma Maria Beneyto... O el magnètic enigma Rodoreda, que atrau tantes mirades, tantes interpretacions.

M'he fet dues llistes de narradors i narradores migpartits entre la República i la dictadura. D'homes en trobo cinquanta, amb noms indiscutibles, uns altres de menys coneguts que mereixen ser rescatats i un bon gruix de novellistes que podríem qualificar de segona o tercera fila. Si ens fixem ara en les narradores, quantes en trobem del mateix període? Quantes n'hi ha d'indiscutibles, quantes de rescatables i quantes de segona o tercera fila? Ho dic així perquè rescatar no vol dir enlairar per sistema. El meu propòsit no és fer panegírics de cap autora pel fet de ser dona o per haver estat oblidada. L'objectiu principal és atestar l'existència d'unes narradores que, en conjunt, són poc conegudes. Totes mereixen ser recordades, algunes pels mèrits literaris i d'altres per la duresa de les seves biografies, per les lluites afanyoses en plena persecució del català, pels sacrificis i discriminacions pel sol fet de ser dones, per la dignitat del seu testimoni. Arribar a publicar sempre era un petit triomf.

M'hi jugo un peix que poca gent sap qui van ser Mon-

toriol, Vernet, Arquimbau, Beneyto, Sánchez-Cutillas. I encara saben menys d'Elvira Augusta Lewi, Cèlia Suñol, Àngels Vayreda, Carme Ribé, Roser Cardús o Laura Masip, una reivindicació meva que no figura enlloc. Inicialment, només volia parlar de les més relegades a les golfes de la memòria, però vaig canviar de parer: o totes o cap. Això inclou pesos pesants com Aurora Bertrana, Anna Murià, Mercè Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany i Teresa Pàmies. Són les més conegudes, sí, però tan migpartides com les altres.

Vaig començar amb una llista, que creia definitiva, de nou narradores; després van ser catorze, dinou, vint-i-tres... I, finalment, trenta. He passat pel mateix procés que em va explicar Victòria Palma. Feia un espai a Catalunya Música que es deia «Femení i singulars» dedicat a dones compositores, cantants, concertistes, ballarines, lletristes, etc., que es va convertir en un llibre d'èxit i també en un blog. Un dia li vaig preguntar si no se li acabava el repertori i em va dir que, ben al contrari, pertot li sortien dones vinculades al món de la música, la majoria poc o gens conegudes.

A mi m'ha passat exactament el mateix. A força de remenar llibres i de buscar informacions, sense que jo les invoqués, han aparegut narradores que avui no són gens conegudes i també novel·les úniques d'autores dedicades al conreu d'altres gèneres. Trenta narradores és una xifra que ni tan sols em podia imaginar i confesso que, consultant dades i buscant referències, creuava els dits perquè no me'n sortís cap més. Així, de mica en mica la meua taula de treball s'ha omplert de llibres esgrogueïts dels anys trenta, quaranta, cinquanta i seixanta. I, com que darrere de cada llibre hi ha una vida *en femení i singular*, m'ha passat el mateix que a

Victòria Palma, que totes les autores m'han atrapat. Sense excepció.

Acabo aquest proemi amb unes precisions necessàries:

1. El criteri per reportar l'obra i la figura de les narradores és que tinguin una novel·la publicada o un aplec significatiu de contes, encara que a algunes se les reconeix més com a poetes, dramaturgues o assagistes. He exclòs les autores que només van publicar uns pocs relats i tota la literatura infantil i juvenil, però m'he pres la llicència de faltar el text amb digressions, incisos i punts de fuga sobre altres dones que van destacar en diversos rams. N'hi ha tantes, especialment dels anys trenta! I totes migpartides per la guerra i la dictadura.

2. De cada autora comento almenys una novel·la, a vegades l'única que van publicar. Hi ha de tot, des de la fondària psicològica d'*El carrer de les Camèlies*, de Mercè Rodoreda, fins a la lleugeresa popular de *La Pepa Maca*, de Cecília A. Màntua. I moltes autobiografies disfressades de novel·la. La tria i la valoració són exclusivament meves. *De gustibus non est disputandum*, diu l'adagi. En llatí queda més pompós, però és una veritat universal que els gustos són subjectius. Confesso que m'he llegit totes les novel·les, fins i tot les més fluixes, amb una disposició favorable, perquè, com acabo de confessar, m'he deixat seduir per les autores. Aquestes pàgines, doncs, són una invitació a compartir el poliamor amb el desig d'informar i divulgar, sense pretensions, com en una conversa entre amics. Per no repetir-me contínuament, dic ara allò que a cada pas hauria d'anar reiterant: *a parer meu, en la meua opinió, jo crec, a mi em sembla, al meu entendre, des del meu punt de vista...* Que cadascú hi digui la seva amb la mateixa llibertat que em prenc jo. I encara un avís: explico els arguments alt per alt, sense espòilers. Tot i

que comento novelles de fa unes quantes dècades, mantenir la virginitat dels lectors és un deure sagrat.

3. Les trenta narradores —i alguna més— són nascudes entre el final del segle XIX i els primers anys vint. Començo per les escriptores republicanes i l'extensió geogràfica és la de tot el domini català. Això inclou el País Valencià i les Illes, que tenen processos diferenciats tant en la recuperació del gènere novel·lístic com en el paper de les narradores que hi van intervenir. Dediquem un capítol específic a les valencianes, i en un altre utilitzem la mininovella de Maria Verger *L'esflorament d'una il·lusió* com a excusa per parlar de les Illes, on la novel·la no va arribar plenament fins als anys seixanta i setanta, fora dels límits d'aquest treball.

4. Quan dic *autores desconegudes* hauria de dir *cada vegada menys desconegudes*. En els últims anys s'han fet recerques molt valuoses que recuperen títols i autors —homes i dones— oblidats. Queda molta feina per fer, però s'ha avançat molt. Jo, que no soc especialista en res, em serveixo dels experts, xuclo el suc de la seva feina com he fet sempre en la meua trajectòria com a divulgador del llenguatge als mitjans. Acudir als que en saben és una garantia. Sense voler enfarfegar, esmento els treballs que he consultat, gràcies als quals surten a la llum aspectes de la nostra literatura recent poc o gens explorats. La gran majoria d'estudis i recerques són d'investigadores i divulgadores que responen a l'impuls feminista de reescriptura de la història literària en el marc de la vindicació del paper de les dones en tots els àmbits. Són treballs publicats per institucions acadèmiques i també per editorials independents que reediten amb dignitat, i de vegades amb prefacis o epílegs de gran interès, obres negligides injustament. Continuen el camí obert per

Clàssiques Catalanes de LaSal, Edicions de les Dones, una col·lecció pionera que va posar a l'abast obres d'escriptores de tots els gèneres i totes les èpoques, prologades i presentades per estudioses de primer nivell. Les reedicions, revisions i rescats d'inèdits són actes de justícia amb un indubtable —no sé si encara es fa servir aquest concepte— esperit de servei.

És cert que m'ha costat obtenir dades d'algunes novel·listes, però he suat més per reduir el cabal d'informació que m'anava sortint al pas en documents dispersos. A més a més de recuperar la seva obra, l'interès per desamagar les dones amagades per la història recent es manifesta en iniciatives cíviqes de tota mena. Són objecte de recerca, se'n fan homenatges, exposicions, simposis... No, no són tan desconegudes. Cada vegada menys.

Com que aquest llibre espigola informacions de molts treballs previs, em sento en el deure d'expressar el meu reconeixement als autors i autores que esmento en cada cas. I dono les gràcies d'una manera particular a les persones que han atès les meves consultes: Sam Abrams, Carme Arenas, Maria Barbal, Montserrat Bacardí, Maria Bohigas, Sis-co Farràs, Carme Gregori, Isabel Graña, Gonçal López-Pampló, Montserrat Morera, Mercè Otero, Sergi Pàmies, Vicent Simbor, Roser Solans, Anna Maria Velaz i Mariàngela Vilallonga.

Abans de parlar d'autores i de novel·les concretes, situem-nos. Quan el Noucentisme predicava seny, harmonia, elegància clàssica i civilitat urbana, la poesia es va convertir en un gènere de prestigi en detriment de la novel·la. Jordi Castellanos ho certifica així: «Després de *La vida i la mort d'en Jordi Fragonals* (1912), de Josep Pous i Pagès, la novel·

la “moderna” pràcticament desapareix del panorama literari català i, fins al 1925, el gènere travessa una crisi absoluta».

Era com si hagués envellit de cop i volta l’obra sencera de Dolors Monserdà, Narcís Oller, Emili Vilanova i Raimon Casellas. Són els que havien enfilat la literatura catalana al carro de la novel·la burgesa del XIX i havien transitat, cadascú amb la seva poètica, pel realisme, el naturalisme, el costumisme i el modernisme. La majoria s’havien mort, Oller va viure fins al 1930, quan ja havia acabat el seu cicle creatiu —*Pilar Prim* és de 1906—, i els novel·listes que van prendre el relleu —Víctor Català (mantenim sempre el pseudònim de Caterina Albert), Prudenci Bertrana, Joan Puig i Ferrer, Joaquim Ruyra, Juli Vallmitjana— tenien entre cinquanta i seixanta anys quan la seva obra, sòlida com una roca i en molts casos autèntics monuments literaris, perdia anomenada i no solament pel desinterès dels noucentistes envers la novel·la. Venien de fora uns aires nous que revolucionaven la narrativa del segle XX.

El salt entre les narradores veteranes —Dolors Monserdà, Carme Karr, Felip Palma (àlies de Palmira Ventós), Maria Domènech— i les fornades posteriors és gran, llevat de l’obra de Víctor Català, que amb *Solitud* marca un nivell superior, avançat a la seva època. Com que parlem de dones escriptores, cal recordar que Caterina Albert va viure fins al 1966 i que, per tant, era seixantina quan les escriptores republicanes prenen un protagonisme inèdit fins aleshores. Francesca Bartrina va fer notar que Víctor Català intercanviava correspondència amb moltes escriptores del seu temps. Es conserven cartes de Maria Teresa Vernet, que sempre va tenir un gran reconeixement envers l’escriptora de l’Escala i en va prendre alguns trets estilístics i temàtics,

com un cert ressò dels drames rurals en les primeres novel·les i, sobretot, la solitud de la dona en un entorn advers.

Quan el catalanisme s'havia convertit en un sentiment popular i s'articulava a través de la política, quan la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923), que no tenia atribucions de govern, feia una tasca immensa en matèria d'infraestructures de comunicació, educatives i culturals, el cop d'estat de Primo de Rivera va instaurar una dictadura radicalment anticatalana que va reprimir la llengua, la cultura i el teixit associatiu. Un exemple: en plena fustigació del separatisme, real o atribuït, el 1925 van ser suspesos alhora l'Orfeó Català i el Futbol Club Barcelona, el president del qual es va haver d'exiliar.

El catalanisme, però, resistia. Mentre l'alta cultura es mantenia en una certa permissivitat, es va produir la paradoxa d'un rebrot de l'activitat cultural que en bona mesura es va vehicular a través de noves capçaleres de premsa. Els escriptors es foguejaven i es donaven a conèixer en diaris i revistes. Això inclou joves escriptors que per primera vegada es converteixen en periodistes que publiquen reportatges, fan entrevistes i escriuen articles d'opinió.

Neixen editorials importants, com la Llibreria Catalònia el 1924 i Edicions Proa el 1928. Totes dues publicaven autors catalans i estrangers. La primera, dirigida per Carles Soldevila, va crear la col·lecció Biblioteca Univers, recuperada per Ester Pujol actualment dins del grup Abacus Futur. I Proa, que avui es manté dins del Grup 62, va crear la col·lecció A Tot Vent, que, sota la direcció de Joan Puig i Ferreter, publicava clàssics de la novel·la del XIX —Tolstoi, Dickens, Balzac, Dostoievski— i difonia les noves propostes del segle XX —Proust, Zweig, Moravia, Huxley— per acostar la narrativa catalana als corrents contemporanis. Proa també

va ser la impulsora del premi Crexells de novella, que, juntament amb altres premis, formava part de l'estratègia comercial per impulsar el prestigi dels llibres i les vendes. El 1934, l'inquiet editor Josep Janés va engegar la col·lecció Quaderns Literaris —dins de Rosa dels Vents a partir de 1937—, que va publicar més de dos-cents títols de llibres de format reduït i preus populars.

Dit això, quatre pinzellades gruixudes sobre el primer terç llarg del segle xx, que és el de l'ascensió del grup d'escriptors que tractem en primer lloc. Comencem amb unes quantes dates significatives d'obres universals de referència que marquen els nous paradigmes narratius:

- 1912. *La transformació (La metamorfosi)*, de Franz Kafka
- 1913-1927. *A la recerca del temps perdut*, de Marcel Proust
- 1922. *Ulisses*, de James Joyce
- 1924. *La muntanya màgica*, de Thomas Mann
- 1925. *Mrs. Dalloway*, de Virginia Woolf
- 1925. *El gran Gatsby*, de Scott Fitzgerald
- 1925. *Manhattan Transfer*, de John dos Passos
- 1927. *Turons com elefants blancs*, d'Ernest Hemingway
- 1928. *Contrapunt*, d'Aldous Huxley
- 1929. *El soroll i la fúria*, de William Faulkner

Cal afegir-hi l'extraordinària difusió de l'obra de Freud, que, amb unes filies, fòbies i controvèrsies que duren fins avui, va suscitar un gran interès per l'exploració de la ment humana i les pulsions sexuals. La psicoanàlisi i el busseig pel subconscient transcendeixen la ciència i mouen passions. A *Les algues roges*, la novel·la que Maria Teresa Vernet va publicar el 1934, una de les protagonistes diu: «No en vull, de llibres teus. Ja n'estic fastiguejada de tant Freud».

El món es globalitza de pressa. La Revolució Russa fa tremolar tot el continent; una guerra, anomenada Mundial per primera vegada, omple el mapamundi de sang, cadàvers i destrucció. Després de l'armistici de 1918, el món ja no era el mateix. Els anys vint van de la disbauxa al crac del 1929 i la Gran Depressió, i als trenta, mentre els espanyols es maten en un assaig de laboratori que confronta la revolució i el feixisme, es va congriant una nova guerra planetària encara més devastadora. En tot aquest temps, ciència, tecnologia, pensament, agitació social —inclòs el feminisme—, tot s'interrelaciona amb la creació artística. Les avantguardes dinamiten la percepció del món i subverteixen la tradició, la fotografia roba a la literatura i a la pintura el paper de notaris de la realitat, el llenguatge cinematogràfic desorganitza el temps narratiu i afua el joc de punts de vista, la premsa escrita, la publicitat i la ràdio no paren de créixer i arriben a tothom...

La novel·la del segle xx abandona el paper del narrador tradicional i l'estructura clàssica de plantejament-nus-desenllaç, i adopta noves tècniques com el monòleg interior, d'influència joyceana; el protagonisme col·lectiu, la multiplicitat de punts de vista, el behaviorisme o conductisme tan usat per la Generació Perduda nord-americana —Faulkner, Steinbeck, Hemingway, Dos Passos—, que segueix els personatges amb una objectivitat notarial; els salts endavant i endarrere; la distorsió del relat en l'ordre, la velocitat i la freqüència temporals, l'ús del leitmotiv... Tot això arriba a la literatura catalana de mica en mica. I de mica en mica es va recuperant la novel·la com a gènere central. Primer amb l'auge del psicologisme, en què interessa més el món interior dels personatges que la peripècia argumental. Ho veurem de seguida amb l'obra de Maria Teresa Vernet, Carme Montoriol i altres escriptores del moment.

La recuperació de la novel·la mou un sector molt important del mercat —ho dic així per no fer servir el tecnicisme *nínxol*, que fa esgarrifances només de sentir-lo—, el de les dones que llegien. Algunes, val a dir-ho, només novel·letes sentimentals, un *boom* que semblava no tenir aturador i que la intel·lectualitat, especialment en l'àmbit feminista, fustiga sense contemplacions. Teresa Vernet critica «el sentimentalisme fora de to» de «la literatura dita per a donzelles».

Neus Real explica que entre 1924 i 1930 van proliferar col·leccions com aquestes: Biblioteca Damisella, Biblioteca Neus, Biblioteca de la Dona Catalana, Col·lecció El Nostre Cor, etc. És indispensable esmentar aquesta investigadora. Els treballs de Neus Real són de referència obligada, sobretot la magna tesi doctoral sobre les escriptores catalanes dels anys trenta. La primera part està dedicada als aspectes previs i de context, la segona analitza en profunditat l'obra de Maria Teresa Vernet, Carme Montoriol, Rosa Maria Arquimbau, Elvira Augusta Lewi, Anna Murià i Aurora Bertrana. No hi falta ningú? Sí, esclar, Mercè Rodoreda la Gran —l'epítet és meu—, a qui Neus Real dedica la tercera part de l'estudi sense moure's dels anys de preguerra. Les tres parts de la tesi les va publicar en llibres independents l'Abadia de Montserrat el 2006.

Femení, feminista, feminisme; toparem sovint amb aquestes paraules que són com Janus, el déu dels romans de dues cares, una que mira al passat i una altra al futur. Un bon grapat de les autores que comentem tenen obres que avui es llegeixen en clau feminista perquè observen el món amb ulls de dona, perquè posen les dones en el punt de mira i perquè en denuncien la discriminació. Però *feminisme* i *feminista* han arrossegat durant bona part del segle xx connotacions

d'extremisme, lesbianisme, rebuig frontal als homes, conductes homonenques desviades i estereotips de dones protestatàries que eren objecte d'escarnis i acudits. Santiago Rusiñol deia que *suffragette* sonava a *sofregit*.

Si poso el focus en les dones novel·listes no és per obrir una absurda guerra de sexes. Repeteixo que el principal objectiu és donar fe de l'existència d'una sèrie d'autores castigades per la història, més derrotades que els homes pel fet de ser dones, més condemnades a no escriure, a no viure, a no ser. La ràbia de la discriminació i la injustícia és un fil ben palpable en les novel·les escrites per dones que travessa tot el segle xx, ja sigui entre línies o de manera manifesta. No és casual que la majoria tinguin protagonistes femenines.

Entre els autors cabdals del segle xx esmentats més amunt, Virginia Woolf té tanta transcendència que el seu esperit impregna bona part del segle xx. Afegeix a la brillantor literària un compromís explícit amb la seva condició de dona quan reivindica la professionalitat de les escriptores en lluita permanent contra els estereotips i els prejudicis. Fins a Maria Aurèlia Capmany, abanderada del feminisme i deixebla confessa de Virginia Woolf, moltes escriptores que feien causa comuna amb les dones del seu temps eviten les paraules *feminisme* i *feminista* com si es tractés d'un mal lleig. Ho veurem de seguida, quan als anys trenta autores com Rosa Maria Arquimbau, Aurora Bertrana o Anna Murià, tot i llançar missatges inequívocament feministes, oposen la feminitat al feminisme.

Això ha canviat. Avui la desinhibició i la força reivindicativa de les dones s'ha fet tan eixordadora, tan potent, que el concepte s'ha assimilat a drets fonamentals, a reparació d'injustícies seculars i a lluita contra el masclisme que no

cessa. Avui dones, homes, institucions, tothom es penja l'etiqueta del feminisme —també de l'ecologia— com una medalla, per quedar bé, i això ha comportat la banalització de la paraula.

Explícit o larvat, el feminisme és un eix transversal de les novel·les escrites per dones durant l'efervescència republicana. L'eufòria que va esclatar el 14 d'abril de 1931 va desfermar canvis polítics profunds, des de l'aprovació del vot de les dones i el divorci fins a obrir el camí d'un sistema educatiu —coeducatiu— avançat. Però també va ser un període de disputes aferrissades i sobresalts, com l'intent de cop d'estat de Sanjurjo (1932), la victòria de les dretes (1933), els Fets d'Octubre (1934) i, finalment, el cop d'estat de 1936.

Fins a l'alçament militar, el català havia aconseguit un bon ús social. L'Institut d'Estudis Catalans, creat el 1907, era l'autoritat acadèmica de tot el domini lingüístic. S'acabava així el guirigall ortogràfic, gramatical i lèxic del català escrit que avui es coneix com a prenormatiu. Amb el guiatge de Pompeu Fabra, l'ortografia i la gramàtica estaven plenament normalitzades i el 1932 es publica el seu *Diccionari general de la llengua catalana*, conegut popularment com *el Pompeu*. Així, l'escola, l'administració, la premsa periòdica i la literatura ja disposen d'unes bones eines lingüístiques. Més endavant veurem que les Normes de Castelló (1932) confirmen la unitat de la llengua i ofereixen solucions gramaticals específiques per a l'ortografia dels parlars valencians.

Aquest és l'escenari del primer bloc de novel·listes. D'elles, en comentó novel·les escrites en aquesta etapa i també de després de la guerra. Avui sabem una cosa terrible que era impensable als anys trenta: que totes les autores havien de quedar fatalment migpartides. Algunes van deixar

d'escriure, unes altres hi van tornar molt més tard. I alguna, com Mercè Rodoreda, va fer el cim de la novel·la catalana del segle xx quan semblava que per l'edat i per l'exili havia perdut el tren. Cada cas és diferent i cada vida, una novel·la. O un drama.